

ANALIZA EFEKATA RASHODA ZA ZAPOSLENE KAO BITNE KOMPONENTE JAVNIH RASHODA NA SMANJENJE REGIONALNIH NEJEDNAKOSTI U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA

ANALYSIS OF THE EFFECTS OF EXPENDITURE FOR EMPLOYEES AS AN ESSENTIAL COMPONENT OF PUBLIC EXPENDITURE ON THE REDUCTION OF REGIONAL INEQUALITIES IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES

Janković Gordan | Inovacioni centar Univerziteta Niš, Srbija | jankovic.gordan90@gmail.com
Golubović Miloš | Inovacioni centar Univerziteta Niš, Srbija | milos.golubovic19@gmail.com

JEL klasifikacija: H59
DOI: 10.5937/trendpos2401048J
UDK: 336.55(497-15)
657.471.12
COBISS.SR-ID 147616009

"Ovaj istraživački rad finansijski je podržalo Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije (Ugovor br. 451-03-47/2023-01/200371)"

"This research was financially supported by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia (Contract No. 451-03-47/2023-01/ 200371)"

Sažetak

Javni rashodi predstavljaju trošak koji svaka država ima radi finansiranja državnih funkcija i društvenih potreba. Značajno mesto u javnim rashodima zauzimaju rashodi za zaposlene koji spadaju u tekuće budžetske rashode. Rashodi za zaposlene u budžetu države uključuju sve troškove vezane za plate i beneficije koje se isplaćuju zaposlenima u državnim institucijama. Osnovna funkcija ovih rashoda jeste finansiranje plata zaposlenih u javnom sektoru i stvaranje socijalnog mira. Međutim, vršenjem ove funkcije rashodi za zaposlene imaju i ulogu smanjenja nejednakosti među različitim delatnostima, privrednim oblastima, granama, pa čak i među regionima. Iz tog razloga u ovom radu se sagledava njihov uticaj na smanjenje regionalnih nejednakosti Srbije i zemalja u okruženju. Važno je napomenuti da se rashodi za zaposlene u budžetu države razlikuju od države do države i mogu značajno varirati u zavisnosti od politike zapošljavanja, standarda plata i drugih faktora. Takođe, ovi rashodi mogu biti podložni promenama u skladu sa budžetskim ograničenjima i ekonomskom situacijom države. Zemlje jugoistočne Evrope mogu da ostvare kvalitetne rezultate u procesu poboljšanja poslovnih procesa, ali im je neophodna zajednička platforma putem koje bi se ostvario domino efekat uspešnih ekonomskih reformi.

Abstract

Public expenditure represents the cost that each state has to finance state functions and social needs. A significant place in public expenditures is occupied by expenditures for employees, which are included in current budget expenditures. Expenditures for employees in the state budget include all expenses related to salaries and benefits paid to employees in state institutions. The main function of these expenditures is to finance the salaries of employees in the public sector and create social peace. However, by performing this function, expenditures for employees also have the role of reducing inequality among different activities, economic areas, branches, and even among regions. For this reason, this paper examines the influence on the reduction of regional inequalities in Serbia and neighboring countries. It is important to note that expenditures for employees in the state budget differ from state to state and can vary significantly depending on employment policies, salary standards, and other factors. Also, these expenditures may be subject to changes in accordance with budgetary constraints and the economic situation of the state. Southeastern European countries can achieve quality results in the process of improving business processes, but they need a common platform through which the domino effect of successful economic reforms would be realized.

Ključne reči: Rashodi za zaposlene, indeks potrošačkih cena, prosečne bruto plate, životni standard.

Key words: Expenses for employees, consumer price index, average gross wages, standard of living.

Uvod

Analiza efekata rashoda za zaposlene kao bitne komponente javnih rashoda na smanjenje regionalnih nejednakosti u zemljama Zapadnog Balkana je veoma važna tema koja se tiče socioekonomske situacije u regionu. Ova tema istražuje kako javni rashodi koji se odnose na zaposlene mogu uticati na smanjenje regionalnih nejednakosti, što je upravo i predmet ovog rada.

Sam model rasta zemalja Zapadnog Balkana je dosta trusan, odnosno podložan je promenama na svetskom tržištu. Razlog za takvo stanje pronalazi se u činjenici da je reč o zemljama sa malim ekonomijama koje su u velikoj zavisnosti od uticaja iz inostranstva. Takođe, činjenica je da su zemlje u regionu model rasta bazirale na potrošnji, pogotovu poslednjih nekoliko godina. Ona je učestvovala sa oko 60% u ukupnom modelu rasta.

Efekti rashoda za zaposlene mogu biti različiti u različitim regionima zemalja Zapadnog Balkana. Na primer, veći javni rashodi za zaposlene u regionima koji su ekonomski manje razvijeni mogu doprineti smanjenju regionalnih nejednakosti tako što će pomoći u podizanju životnog standarda i stvaranju novih radnih mesta. Ovi rashodi mogu biti u vidu plata, socijalnih davanja i drugih beneficija koje su namenjene zaposlenima.

Rad će se sastojati iz *dve globalne celine*. U *prvoj* celini će se najpre govoriti o javnim rashodima, obzirom da su rashodi za zaposlene bitna podvrsta tekućih javnih rashoda. Potom će se akcenat staviti na rashode za zaposlene, jer su oni i tema ovog rada. Pre svega biće data teorijska konsideracija rashoda za zaposlene, a potom će biti dat i prikaz kretanja rashoda za zaposlene u budžetu Republike Srbije i nekih zemalja u okruženju, u apsolutnim brojkama, za vremenski interval od 2010. do 2023. godine. Nakon toga, u *drugoj celini* pristupiće se sagledavanju regionalnih nejednakosti u pogledu životnog standarda. Životni standard u Republici Srbiji i u zemljama susedima pratiće se kroz realni rast prosečnih bruto zarada. Realna stopa rasta prosečnih bruto zarada će se sagledati putem nominalnog rasta prosečnih bruto plata ponderisanih indeksom potrošačkih cena. Daće se empirijski prikaz ovih pokazatelja. Na kraju, razmatraće se veza između rashoda za zaposlene i životnog standarda u Srbiji i u susednim zemljama, odnosno doći će se do zaključnog mišljenja o ulozi rashoda za zaposlene u smanjenju regionalnih nejednakosti što je ujedno i cilj rada.

Implementacija odgovarajućih politika i strategija može doprineti smanjenju regionalnih nejednakosti i stvaranju ravnoteže u regionu.

Teorijska konsideracija rashoda za zaposlene kao podvrste javnih rashoda

U ekonomskoj literaturi postoji veliki broj definicija koncepta javnih rashoda. Jedna od najprihvaćenijih definicija u domaćoj literaturi jeste da su „javni rashodi novčano obezbeđenje javnih potreba, odnosno finansiranja države i državnih funkcija, uključujući ekonomske i socijalne transfere“ [1].

Za razliku od klasične škole ekonomske misli, koja polazi od postulata da mora postojati jedna globalna granica visine javnih rashoda koja ako bi se prekoračila zasigurno dovodi do ugrožavanja efikasnosti privrenih tokova jedne zemlje, savremena građanska finansijska teorija ima mnogo afirmativniji pristup javnim rashodima. Predstavnici ove teorije prave razliku između javnog tereta i javnih rashoda. Dok se troškovi administracije gotovo uvek mogu izjednačiti sa javnim teretom, kapitalni rashodi, rashodi zdravstva i obrazovanja to ne mogu biti. Takođe, značaj javnih rashoda za privredu ne može se posmatrati nezavisno od ekonomskih okolnosti u određenom trenutku. U uslovima povećane opšte tražnje, insistiranje na visokim javnim rashodima bilo bi nekorisno i nepoželjno, dok u uslovima pada globalne tražnje, javnim rashodima se može pomoći uravnoteženju tržišta [2]. Uzimajući u obzir oba pristupa, danas se sa sigurnošću može tvrditi da se značaj regulatorne uloge države ogleda u kriznim situacijama kao što je period u poslednjih 20-ak godina koji je pun brojnih ekonomskih, socijalnih i zdravstvenih kriza [3].

Prema mišljenju profesora Popovića [4] „postoje brojni razlozi opravdanosti javnih rashoda: potreba za uređivanjem pravnog poretka, obezbeđivanje javnih dobara, rešavanje problema tkz. eksternalija, sprovođenje politike pravične raspodele dohotka i obezbeđivanje uslova makroekonomske stabilnosti“.

Javni rashodi imaju određena svojstva koja su im zajednička iako se radi o različitim državama, sa različitim državnim uređenjem i različitoj ekonomskoj moći. Iz toga proizilazi da javni rashodi imaju određene zajedničke principe, kao što su [5] :

- načelo ujednačenosti rashoda i prihoda,
- načelo srazmernosti javnih rashoda u stvaranju nacionalnog dohotka,
- načelo društvenog interesa u stvaranju javnih rashoda i dr.

U finansijskoj teoriji i praksi postoji veliki broj podela javnih rashoda. Dve najznačajnije klasifikacije javnih rashoda jesu: 1. Podela javnih rashoda prema MMF-u i 2. Klasifikacija javnih rashoda prema OECD-u.

U ekonomskoj nauci javni rashodi se najčešće dele na [6]:

- Redovne i vanredne,
- Produktivne i neproduktivne,
- Funkcionalne, investicione i transferne,
- Rentabilne i nerentabilne,
- Lične i materijalne,
- Konstantne i varijabilne.

Međunarodni monetarni fond deli sve javne rashode po dva kriterijuma, i to po [7]:

- Funkcionalnom,
- Ekonomskom.

Strukturu rashoda po ekonomskoj funkciji čine [8]:

- Rashodi za plate zaposlenih u javnom sektoru i državnim službama,
- Transferni rashodi,

- Rashodi na ime kamate za javni dug,
- Kapitalni rashodi,
- Transferni javni rashodi.

Upravo u kategoriji javnih rashoda po ekonomskoj funkciji spadaju rashodi za zaposlene kojima će se pažnja posvetiti u nastavku ovog rada.

Rashodi za zaposlene su jedna od budžetskih stavki koja se odnosi na sve troškove vezane za plaćanje i beneficije zaposlenih u javnom sektoru i državnim institucijama. Ovi rashodi obuhvataju plate, poreze na zarade, naknade za radne uslove, troškove obuke i razvoja zaposlenih, kao i druge beneficije kao što su naknade za putovanja, topli obrok, zdravstveno osiguranje itd [9].

Odgovarajući rashodi za zaposlene se planiraju i unose u budžet kako bi se osigurala finansijska stabilnost i pravilno upravljanje resursima. Ovi rashodi su veoma važni, jer predstavljaju značajan deo ukupnih državnih izdataka.

Dinamika kretanja rashoda za zaposlene u izabranim balkanskim zemljama

U ovom delu pristupa se empirijskom sagledavanju visine rashoda za zaposlene u Republici Srbiji i u zemljama u okruženju. Prikazuju se i analiziraju visina rashoda za zaposlene u Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Severnoj Makedoniji i u Crnoj Gori. U nastavku je dat empirijski prikaz ovih kretanja.

Tabela 1. Prikaz kretanja visine rashoda za zaposlene u odabranim zemljama u milionima evra za period od 2010. – 2023.

Godine	Zemlja				
	Srbija	Hrvatska	BiH	S.Makedonija	Crna Gora
2010.	1.613	2.960	208	361	284
2011.	1.823	3.021	216	369	371
2012.	2.022	2.972	210	362	374
2013.	2.120	2.875	221	360	371
2014.	2.121	2.847	219	368	387
2015.	1.943	3.323	223	393	382
2016.	1.924	3.428	217	414	422
2017.	2.009	3.548	216	418	445
2018.	2.172	3.731	218	420	459
2019.	2.393	3.928	231	442	499
2020.	2.609	3.043	239	475	535
2021.	2.770	3.214	255	494	542
2022.	3.004	3.045	271	512	587
2023.	3.059	3.293	291	556	598

Izvor: [10], [11], [12], [13], [14]

Tabela broj 1 pokazuje kretanje visine rashoda za zaposlene u odabranim zemljama za vremenski interval od 2010. do 2023. godine. U **Srbiji** rashodi za zaposlene beleže konstantni rast u posmatranom period sa izuzetkom u 2015. i 2016. godini kada dolazi do pada u visini ovih rashoda. U posmatranom periodu najveći nivo ovih rashoda je postignut 2023. godine u iznosu od preko 3 milijarde evra. U **Hrvatskoj** je situacija nešto drugačija. Visina rashoda za zaposlene beleži konstantne oscilacije. Svoj maksimum ovi rashodi dostižu 2019. godine, u iznosu od približno 4 milijardi evra. Posmatrani rashodi u **Bosni i Hercegovini** beleže promene na godišnjem nivou, gde se uočava da oni jedne godine imaju rastuću tendenciju, dok već iduće godine ta tendencija poprima opadajući oblik i to sve do 2018. godine kada dolazi do stabilizacije tj. od tada su rashodi za zaposlene u porastu, pa je i logično da je najveći

nivo ovih budžetskih izdataka 2023. godine i to u iznosu od oko 290 miliona evra. U **Makedoniji** se uočava stanje konstantnog rasta visine rashoda za zaposlene u posmatranom periodu uz jednogodišnji neznatni pad. Najviši nivo izdaci za zaposlene ostvaruju 2023. godine u iznosu od 556 miliona evra. U periodu od 2010. do 2016. godine, izdaci za zaposlene u **Crnoj Gori** su u oscilacijama, a od 2016. u konstantnom porastu. Najviši nivo ostvaruju 2023. godine u iznosu od približno 600 miliona evra.

Iz svega navedenog može se uočiti da su rashodi za zaposlene u Hrvatskoj najviši, ali neznatno veći u odnosu na Srbiju koja je u koraku sa Hrvatskom. Nakon toga slede Crna Gora i Makedonija čiji su rashodi za zaposlene na izuzetno približnoj razini, dok je najniži nivo ovih budžetskih izdataka u Bosni i Hercegovini.

Tabela 2. Stopa rasta rashoda za zaposlene u posmatranim zemljama za vremenski okvir od 2010. do 2023. godine

Zemlje	Stopa rasta u %
Srbija	89,6
Hrvatska	11,2
BiH	39,9
S. Makedonija	54
Crna Gora	110,6

Izvor: Autorski proračun na osnovu tabele 1

Tabela broj 2 prikazuje stopu rasta rashoda za zaposlene 2023. godine u odnosu na 2010. godinu za zemlje u regionu. Ubedljivo najveću stopu rasta beleži Crna Gora. Rashodi za zaposlene u Crnoj Gori su se 2023. godine povećali za čak 110,6% u odnosu na 2010. godinu. Nakon Crne Gore sledi Srbija koja je zabeležila rast posmatranih izdataka od čak 89,6%. Iza Srbije sledi Severna Makedonija sa stopom rasta rashoda za zaposlene od 54%, zatim Bosna i Hercegovina sa skoro 40%, dok najnižu stopu rasta ostvaruje Hrvatska od svega 11,2%.

Efekti rashoda za zaposlene na smanjenje regionalnih nejednakosti

Jedno od pitanja koje se postavlja jeste na koji način se mogu sagledavati regionalne nejednakosti u ovim posmatranim zemljama? I ovde postoji veći broj načina za sagledavanje, ali autori ovog rada se odlučuju na sagledavanje životnog standarda kao merila regionalnih razlika odnosno nejednakosti. Životni standard će se sagledavati putem realnih prosečnih bruto zarada. Realne prosečne bruto zarade se mogu pratiti kroz nominalne prosečne bruto zarade ponderisane stopom rasta cena. U nastavku teksta dat je prikaz kretanja prosečnih bruto plata. Za što realniju sliku, prosečne bruto zarade u posmatranim zemljama se iskazuju u evrima.

Tabela 3. Prosečne bruto zarade u evrima u posmatranim zemljama za 2010. i 2023. godinu

Godine	Zemlje				
	Srbija	Hrvatska	BiH	S.Makedonija	Crna Gora
2010.	455	1.048	613,5	604,3	640
2023.	881	1.499	936	834,7	940

Izvor: [15], [16], [17]

Ono što se može zaključiti na osnovu tabele broj 3 jeste da je 2010. godine ubedljivo najviši nivo prosečnih bruto zarada zabeležila Hrvatska sa približno 1.050 evra, dok je najniži nivo zabeležila Srbija sa oko 450 evra. Iznos ovog pokazatelja u ostalim zemljama u istoj godini se kretao između 600 i 640 evra. U 2023. godini Hrvatska ostaje na čelu sa 1.500 evra prosečne bruto zarade, dok se na dnu liste nalazi Makedonija sa 835 evra. U suštini u poslednjoj posmatranoj godini Hrvatska se opet izdvaja daleko iznad svih zemalja, dok su ostale u rasponu od 835 do 940 evra.

Za potrebe sagledavanja uticaja rashoda za zaposlene na smanjenje regionalnih razlika ne može se pratiti samo nominalni rast zarada, već je neophodno uključiti korekciju promena cena za taj isti period. Promena cena se može pratiti putem različitih oblika inflacije. Najpouzdaniji način sagledavanja inflacije prema mišljenju autora teksta je merenje kroz indeks potrošačkih cena (*consumer price index – CPI*). Ovaj indeks pokazuje prosečnu promenu tokom vremena u cenama koje pogađaju potrošače kroz fiksnu potrošačku korpu dobara i usluga. S' tim što je indeks ponderisan tako da uključuje i promene cena električne energije, registracije automobila, putarine i sva ostala opterećenja po budžete građanstva. Na taj način potrošači mogu najrealnije da uporede kretanje inflacije za bilo koji vremenski period. U nastavku je dat tabelarni prikaz kretanja CPI.

Tabela 4. Kretanje indeksa potrošačkih cena

Godine	Zemlje				
	Srbija	Hrvatska	BiH	S.Makedonija	Crna Gora
2010.	100	92,5	100	100	100
2023.	181,8	121,9	121,7	144,3	142,6

Izvor: [18]

U tabeli 4 je dat prikaz kretanja indeksa potrošačkih cena u posmatranim zemljama u 2023. godini u odnosu na 2010. godinu. Indeks potrošačkih cena u 2023. godini ne pokazuje procentualni rast cena u odnosu na 2022. godinu, već nam pokazuje rast cena u odnosu na baznu godinu, tj. konkretno u ovom radu kao bazna godina je uzeta 2010. godina, sa izuzetkom Hrvatske kod koje je bazna godina 2015. Poeni kojima je izražen indeks potrošačkih cena u 2023. godini pokazuju koliko je ista korpa proizvoda iz 2010. godine poskupela, npr: Ako je korpa proizvoda koštala 2010. godine 100 poena (ili bilo koja valuta), u 2023. godini ta ista korpa proizvoda košta onoliko koliko je navedeno u tabeli 4. Ono što se uočava jeste da je Srbija zabeležila najveći rast cena, dok je najniži rast cena zabeležen u Bosni i Hercegovini.

Za što realniju sliku dobijanja regionalnih razlika izvršiće se evaluiranje životnog standarda građana posmatranih zemalja posredstvom ovog indeksa i prosečnih bruto zarada za 2010. i 2023. godinu.

Tabela 5. Evaluiranje životnog standarda građana posmatranih zemalja posredstvom CPI indeksa i prosečnih bruto zarada za 2010. i 2023. godinu

Ponderisane zarade na 2023.	Zemlje				
	Srbija	Hrvatska	BiH	S.Makedonija	Crna Gora
2010.	827	1.381	746	872	913
2023.	881	1.499	936	834,7	940

Izvor: Autorski obračun na osnovu tabela 3 i 4

Tabela 5 pokazuje evaluiranje životnog standarda odabranih zemalja za 2010. i 2023. godinu korišćenjem indeksa potrošačkih cena i prosečnih bruto zarada, odnosno pokazuje realnu stopu rasta prosečnih bruto zarada za posmatrani period. Rečima običnog građanina u tabeli 5 je dat prikaz koliko bi vrednost zarade iz 2010. imale u 2023. godini, tj. onoliko koliko smo mogli da kupimo u 2010. za bruto prosečnu zaradu iz te godine, danas bi nam bilo potrebno za istu tu korpu proizvoda onoliko koliko je pokazano u tabeli 5. Odatle se vidi da je životni standard u Makedoniji pao, dok rast životnog standarda beleži Srbija, Hrvatska, Crna Gora i Bosna i Hercegovina. U Makedoniji je životni standard pao za oko 4,5%. Rast životnog standarda u Hrvatskoj je za posmatrani period oko 8,5%, u Srbiji je oko 6,5%, u Crnoj Gori imamo rast od oko 3%, dok je taj rast najveći u Bosni i Hercegovini od oko 26%.

Na onovu prikazanih podataka i dobijenih rezultata, može se zaključiti sledeće. Iako Hrvatska ima najviši nivo rashoda za zaposlene u regionu, životni standard je povećan za svega 8,5%, zemlja koja sledi po visini ovih izdataka i koja je u vrhu po pitanju stope rasta istih, Srbija je zabeležila stopu rasta životnog standarda od samo 6,5%. Makedonija je zabeležila čak negativnu stopu rasta životnog standarda od oko 4,5%. Rast životnog standarda u Crnoj Gori

je oko 3%, dok zemlja sa najnižim nivoom rashoda za zaposlene, Bosna i Hercegovina beleži najveći rast životnog standarda za posmatrani period.

Zaključak

Zemlje Jugoistočne Evrope imaju istu tendenciju, a to je ulazak u Evropsku uniju. Iz tog razloga one su se odlučile za međusobnu saradnju. Međutim, brojni nerešeni problemi koji postoje među ovim zemljama utiču na podrivanje međusobnog nepoverenja. Ako se desi da to nepoverenje bude širokog luka, uticaće u značajnoj meri na međusobnu saradnju, pa ujedno i na pridruživanje Evropskoj uniji. Kao što je već navedeno među ovim zemljama postoje i velike regionalne nejednakosti. Postoji široka lepeza mera koje se mogu preduzeti kako bi se postiglo smanjenje te nejednakosti. Međutim i za ovo stanje je neophodna međusobna saradnja i visok stepen poverenja.

Obzirom da je rečeno da rashodi za zaposlene predstavljaju bitan deo tekućih javnih rashoda i kao takvi jesu novčana davanja iz državnih fondova, koja su usmerena delatnostima i regionima od javnog značaja. Iz tog razloga je i odlučeno da se ovaj rad bavi sagledavanjem uloge rashoda za zaposlene u procesu smanjenja regionalnih nejednakosti.

Analizirajući visinu rashoda za zaposlene u javnom sektoru i njihovu stopu rasta, u Republici Srbiji i zemljama u okruženju za vremenski interval od 2010. do 2023. godine, kao i praćenjem životnog standarda putem prosečne bruto zarade korigovane za stopu rasta cena u istom periodu, dolazi se do ključnog zaključka, a to je da rashodi za zaposlene u javnom sektoru imaju određen stepen uticaja na smanjenje regionalnih nejednakosti, ali obrnuto srazmerno u odnosu na stepen rasta i visine samih rashoda za zaposlene.

Važno je napomenuti da samo povećanje rashoda za zaposlene nije dovoljno da bi se efikasno smanjile regionalne nejednakosti. Neophodno je da ovi rashodi budu praćeni i drugim politikama koje podstiču ekonomski razvoj manje razvijenih regiona, kao što su investicije u infrastrukturu, edukaciju i podršku malim i srednjim preduzećima.

Bibliografija

- [1] Stakić, B., Jezdimirović, M., *Javne finansije*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2020., str. 204.
- [2] Đurović – Todorović, J., Đorđević, M., *Javne finansije: teorija i praksa*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2019., str. 76.
- [3] Jelisavac Trošić, S., Tošović-Stevanović, A., Ristić, V., *Kriza svetske ekonomije na početku XXI veka*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2021., str. 67-68.
- [4] Popović, D., *Nauka o porezima i poresko pravo*, COLPI Savremena administracija, Beograd, 1997., str. 8-9.
- [5] Jelačić, B., *Javne finansije*, Informator Zagreb, 1997., str. 360.
- [6] Đurović – Todorović, J., Đorđević, M., *Javne finansije*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2010., str. 80.
- [7] www.imf.org pristupljeno 08. decembra 2023.
- [8] Stakić, B., *Javne finansije*, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, 2003., str. 23.
- [9] Nikolić, L.J., *Osnovi ekonomije*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2011., str. 357.
- [10] Ministarstvo finansija Republike Srbije, dostupno na: <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/makroekonomski-i-fiskalni-podaci> pristupljeno 17. decembra 2023.
- [11] Ministarstvo finansija Republike Hrvatske, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/proracun-86/drzavni-proracun-2022-godina/3235> i <https://mfin.gov.hr/pristup->

-
- [informacijama/statistika-i-izvjesca/vremenske-serije-podataka/98](#) pristupljeno 18. decembra 2023.
- [12] Vlada Bosne i Hercegovine, dostupno na: <https://fbihvlada.gov.ba/bs/budzet> pristupljeno 19. decembra 2023.
- [13] Ministarstvo finansija Republike Severne Makedonije, dostupno na: <https://finance.gov.mk/%d0%b8%d0%b7%d0%b2%d0%b5%d1%88%d1%82%d0%b0%d0%b8-%d1%82%d1%80%d0%b5%d0%b7%d0%be%d1%80/> pristupljeno 21. decembra 2023.
- [14] Vlada Crne Gore, dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta> pristupljeno 22. decembra 2023.
- [15] Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58151> pristupljeno 27. decembra 2023.
- [16] Republički zavod za statistiku Republike Srbije, dostupno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2011/Pdf/G20112004.pdf> pristupljeno 27. decembra 2023.
- [17] Trading economics, dostupno na: <https://tradingeconomics.com/country-list/wages> pristupljeno 29. decembra 2023.
- [18] Moody's analytics Economic indicators dostupno na: <https://www.economy.com/indicators/consumer-price-index-cpi> pristupljeno 30. decembra 2023.

Datum prijema rada:05.01.2024.

Datum prihvatanja rada:10.06.2024